

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Невяна Георгиева Фесчиева, дм

на дисертационен труд

на

Красимира Славова Стамова

на тема:

„Възможности за оптимизиране на сестринските грижи при пациенти на хемодиализно лечение“

Научен ръководител:

Доц. Станислава Павлова, дм

за присъждане на ОНС „доктор” по област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление: 7.4. Обществено здраве и научна специалност „Управление на здравните грижи”

Със заповед № Р 109-168/20.04.2021 г. на Ректора на МУ - Варна, проф. д-р Валентин Игнатов, д.м, на основание доклад на проф. Силвия Борисова, д.оз.н. и решение на Факултетния съвет на ФОЗ по протокол № 163/15.04.2021 г. съм определена като външен член на научно жури, а на неprisъственото заседание на НЖ, протокол № 1/24.04.2021 съм избрана да представя рецензия за дисертационния труд на тема „**Възможности за оптимизиране на сестринските грижи при пациенти на хемодиализно лечение**“ за присъждане на ОНС „доктор“ в научната специалност „Управление на здравните грижи“, професионално направление 7.4. Обществено здраве.

Кратки сведения за докторантката - биография и кариерно развитие

Красимира Стамова завършва специалност медицинска сестра в МУ - Варна през 2002 г. От 2006 г. е бакалавър по здравни грижи, а от 2007 г. - магистър по Управление на здравни грижи от Медицински университет – Варна. Професионалният си път започва

през 2002г. в УМБАЛ „Св.Марина“, Клиника по нефрология и хемодиализа, отделение диализа, където работи до 21.02.2008 г. Хонорован преподавател в катедра Здравни грижи на МУ - Варна от 2007 г. След успешен конкурс (2008) заема длъжността асистент в същата катедра. От 2012 г. има специалност по Първични здравни грижи. Ръководи теоретични, практически занятия и преддипломен стаж на студенти по философия на здравните грижи и още седем дисциплини по здравни грижи при различни видове заболявания и състояния. Участва активно в научни форуми с колективни и самостоятелни разработки - от 2015 до 2021г. са документирани 18 участия. Владее руски и английски езици.

Сведение за процедурата:

Красимира Стамова е зачислена за докторант на самостоятелна подготовка към Катедра Здравни грижи със заповед Р-109-85/24.03.2015 г. и научен ръководител доц. Станислава Павлова, д.м. Изпълнила е минималните наукометрични изисквания на ПРАС на МУ - Варна и с протокол 224 от 12.04.2021г. на Катедрен съвет на Катедра „Здравни грижи“ на МУ-Варна е отчислена с право на защита.

Обща характеристика на дисертационния труд

Представеният от Красимира Стамова дисертационен труд съдържа 190 страници и включва 24 таблици, 82 фигури и 10 приложения. Библиографската справка включва 187 литературни източника, от които 111 са на кирилица и 76 – на латиница.

Материалът е балансирано структуриран в класически тип. Изключение прави включването в самостоятелна глава, четвърта, на приложенията на резултатите от изследователската работа в практиката, което намирам за много подходящо. Основните раздели са: Въведение, Глава I – Литературен обзор - 45 стр.; Глава II – Методология и организация на научното проучване - 14 стр.; Глава III – Резултати и анализ - 55 стр.; Глава - IV Практически подходи за оптимизиране на сестринските грижи при пациенти на хемодиализно лечение - 13 стр.; Глава - V Изводи и препоръки – 5 стр. Използвана литература, Приложения.

Актуалност на дисертационния труд. Нарастването на хроничните бъбречни заболявания и техния краен стадий - хроничната бъбречна недостатъчност (ХБН) е факт както в глобален мащаб, така и в България. Във връзка с това се развиват хемодиализните грижи в хемодиализните центрове. Хемодиализата е една от възможните алтернативи на

лечение на ХБН. На фона на слабата активност по отношение на бъбречно заместителната терапия в България, хемодиализното лечение е продължително и доста разпространено, било като единствен възможен лечебен метод, било поради дълъг период на очакване на евентуална бъбречна трансплантация (БТ). Полагането на адекватни качествени здравни грижи могат да направят времето за хемодиализно лечение твърде съществено за социална рехабилитация и поддържане на относително добро качество на живот при болни в различни стадии на ХБН. Фокусирането на дисертационния труд върху оптимизиране на хемодиализните грижи с участието на медицинската сестра е важно от хуманна, организационна и икономическа гледна точка. За първи път ролята на сестрата за подобряване на грижите за хемодиализните пациенти се поставя като изследователски проблем, което подчертава актуалния и новаторски характер на труда.

Оценка на литературния обзор. Докторантката е структурирала прегледа на литература според вижданията върху проблема и изследователските си намерения: Една кратка част е посветена на история и същност на хемодиализата, както и на развитието ѝ в България - институции, нива, организация. Същинската част на обзора докторантката изгражда върху възгледите на съвременното сестринство за функциите на медицинската сестра - зависими, автономни и взаимно свързани, както на пълния спектър от профилактични, комуникативни, лечебни, изследователски. Намирането на пресечни точки с очертания въз основа на международни проучвания и собствен опит профил на ХД пациент са допринесли за много доброто представяне на дейностите, извършвани от сестрите в ХД структури. Въз основа на анализ на множество съвременни проучвания ас. Красимира Стамова прави заключение за дефицити в информираността на пациентите по отношение режим, здравно поведение, психо социални проблеми. Докторантката акцентира на необходимите за медицинските сестри знания и умения както за справяне с апаратура, техника, така и от психолого-педагогически порядък и залагането им в университетското и/или непрекъснатото обучение през целия живот. Като особено полезна част от обзора оценявам Изискванията към медицинските сестри, работещи в областта на диализните грижи в отделни страни (САЩ, Русия, Франция, Германия, България), който се прави за първи път у нас, има познавателен характер и заслужава да стане достояние на заинтересованата аудитория. Богатият анализ в литературния обзор е изходна база за целеполагането на дисертационния труд и разработване на методологията му. С логически построения литературен обзор докторантката показва

задълбочено познаване на материята, с която има намерение да се занимава и доказва, че умее да ползва и анализира литература формулиране на изследователски цели.

Оценка на цел, задачи и методология.

Целта на представената дисертация е: *Да се проучат и анализират дейностите на медицинската сестра, работеща в хемодиализна структура и да се установят възможностите за оптимизиране на сестрински грижи при пациенти на хемодиализно лечение*

За постигане на целта са поставени шест **задачи**, отнасящи се до:

- проучване на българския и чуждестранен опит за оказване на хемодиализни (ХД) сестрински грижи;
- проучване ролята на медицинската сестра при оказване на хемодиализни грижи, значимостта на извършваните сестрински дейности, адаптацията към работа в хемодиализна (ХД) структура, обучението и възможностите за оптимизация на оказваните сестрински грижи *чрез мнението на медицински сестри и лекари в ХД структури;*
- проучване *мнението на пациенти* на хронично хемодиализно лечение за ролята на медицинската сестра в този процес, значимостта на извършваните от нея дейности и някои аспекти на пациентската удовлетвореност;
- разработване на практически подходи за осигуряване на безопасни, качествени и контролирани сестрински дейности при пациенти на ХД лечение и последваща оценка на приложимостта им *от експерти;*
- провеждане на *експеримент* в реална работна среда относно ефективността на разработените практически подходи и въз основа на извършената оценка да се направят предложения за внедряване в ХД сестринска практика.

Представени са четири изследователски хипотези.

Методологията на дисертационния труд е разработена съобразно спецификата на поставените цел и задачи, отговаря на съвременните изисквания и е описана подробно логически обосновано. Проучването е проведено в пет, логически надграждащи се етапа, с различни обекти, единици и признаци на наблюдение. В значителния обхват на изследването са включени 864 души от 9 болници, в т.ч. медицински сестри от ХД структури - 227, лекари от същите структури - 42, пациенти на ХД лечение - 575,

експерти -гл. и ст. медицински сестри - 20. За проучванията на всяка група е разработен авторски инструментариум - общо 5 анкетни карти и един въпросник за „интервю „лице в лице“ за изследване мнението на експертите относно приложимостта на разработените от докторантката практически подходи. Много добре е представен дизайнът на експеримент за въвеждане Чек лист за ХД сестрински дейности, който е насочен към оптимизиране на времето и дейностите на медицинската сестра, към безопасни и качествени грижи и повишаване на удовлетвореността на пациентите. Макар да не се срещаме за първи път с провеждане на експеримент при изследвания върху самостоятелната роля на сестрата, бихме могли убедено да категоризираме описания дизайн в разглеждания дисертационен труд като методическа новост.

Приложените методи в труда са разнообразни и адекватни на поставените цели и избрани обекти: документален, пряка индивидуална анкета, SWOT-анализ, интервю „лице в лице“, експериментален и комплекс от статистически методи.

Оценката ми за разработената методология на проучването е много висока поради широк обхват на източници и обекти, адекватност и добро съчетаване на количествени и качествени методи, изключителна научна прецизност при разработване на дизайна. Тези качества на методологията гарантират максимален обхват и са гаранция за надеждността на получените резултати.

Оценка на резултатите и приносите

Резултатите от собствените проучвания са представени детайлно по отделните задачи, съдържат интересна информация за разсъждения и отправна точка за допълнителни изследвания. Можем да отбележим две важни обстоятелства, свързани с анализа на резултатите. Първо, че докторантката освен по обекти ги представя и успоредно, в сравнителен аспект и второ, че избира най-важните по статистическа значимост, въз основа на SWOT-анализа и по лична преценка като изходна точка за разработване на практически подходи за оптимизиране на сестринските грижи при пациенти на ХД лечение .Поставянето на проблемите на обсъждане с експерти и след това формулиране на предложения е изключително продуктивен подход, който заслужава по-широко приложение конкретно в управление на здравните грижи.

Изводите от дисертационния труд утвърждават:

- ✓ изключително важната роля на медицинската сестра (87,4% от мед. сестри, 73,9% от пациенти и 65% от лекари) по оказване на ХД грижи;
- ✓ медицинската сестра като ресурс за подобряване качеството на грижите за ХД пациенти;

- ✓ най- значими дейности на медицинската сестра в ХД структура са - свързани с придобиване на независимост от пациента (според мед. сестри и пациенти) и инжекционна техника (според лекари);
- ✓ притежаването на специфични компетенции от сестрата в ХД структура и необходимост от нормативното им регулиране;
- ✓ необходимост от допълнително обучение за медицинските сестри в ХД структури (според 100% от лекарите и 88,4% от сестрите);
- ✓ непрекъснатото повишаване на квалификацията, работа в екип, помощ и контрол от старшата мед. сестра са фактори за повишаване качеството на сестринските грижи в ХД структурите;
- ✓ констатацията за неоправдано дълъг период на адаптация на медицинските сестри към специфичната работа в ХД структури и насочва към организационни (наставничество) и обучителни форми, които да улеснят адаптационния период;
- ✓ трудни за овладяване през адаптационния период дейности са идентифицирани като по-чест източник на пропуски, грешки от медицинските сестри;
- ✓ приложимост на собствено разработените практически подходи за оптимизиране на сестринските грижи; те съдържат богат набор от улесняваща документация и организационни форми (чек лист за безопасни ХД грижи, Контролен чек за ХД сестрински грижи, Модел за успешна адаптация на мед. сестра в ХД структура), предложения за изменения и допълнения към медицински стандарт „Диализно лечение“ и други, които ще имат полезен ефект върху здравето и удовлетвореността на пациентите, цялостната дейност на ХД структура и професионалния комфорт и сигурност на сестрите.

Направените предложения до институции и професионални организации са обосновани.

Изразявам съгласие с формулираните приноси, като бих искала да отбележа, че пред повечето от тях може да бъде поставен етикетът „за първи път“ като например:

- Направено е комплексно, задълбочено проучване на възможностите за оптимизиране процеса на оказване на грижи за пациенти на ХД лечение,
- Направено е проучване и анализ на действащата нормативна уредба в Р. България относно участието на медицинската сестра в процеса на оказване на ХД грижи.

- Направен е SWOT анализ на състоянието на ХД сестрински грижи в Р. България. Всички практико-приложни приноси имат оригинален характер и са дело на докторантката.

Авторефератът, съдържащ 84 страници, 20 таблици и 35 фигури, отразява най-съществените страни на дисертационния труд. Във връзка с дисертацията са направени три пълнотекстови публикации, всички в сп. Варненски медицински форум.

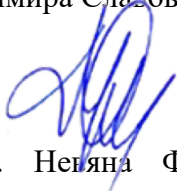
Лични впечатления: Познавам ас. Красимира Стамова като коректен, отзивчив, колегиален човек, посветен на студентското сестринско образование, вдъхновен преподавател, с високи изисквания към собствената личност и работа. Имах възможност в процеса на оценка на труда да се убедя в много добрата ѝ подготовка в областта на дисертацията и умение да защитава възгледите си. Бих ѝ пожелала да продължи да развива изследователския си потенциал, да засили и разшири публикационната си активност.

Заключение:

Дисертационният труд *„Възможности за оптимизиране на сестринските грижи при пациенти на хемодиализно лечение“* представлява един завършен новаторски научен продукт, поставящ неразработвани проблеми на модерното сестринство. Основава се на широка, осмислена от авторката съвременна литература, отговаря на стриктните правила за научно изследване, лично дело е на докторантката, доставя богата информация, със значителни теоретични и приложни приноси. Отговаря на изискванията на ЗРАПРБ и на ПРАС на МУ – Варна. Всичко това е основание за моята висока положителна оценка и апел към членовете на почитаемото научно жури също да гласуват за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по научната специалност „Управление на здравните грижи” на ас. Красимира Славова Стамова.

13.07.2021г.

Рецензент:

/доц. Неяна Фесчиева, д.м./